

LADISLAV BARTKO
 NATALIJA DZENDZELIVSKA
 ŠTEFAN LIPTÁK*

K charakteristike slovenských nárečí na Zakarpatskej Ukrajine

BARTKO, L. – DZENDZELIVSKA, N. – LIPTÁK, Š.: On the Slovak dialects in Transcarpathian Ukraine. *Slavica Slovaca*, 33, 1998, No. 1, pp. 3–17. (Bratislava)

The paper deals with obtained results of, to some extent, complex field investigation of the Slovak dialects within the region of Transcarpathian Ukraine and, at the same time, specifies their phonological, morphological and lexical phenomena which are realized through contacts with language surroundings.

Linguistics. The Slovak dialects. Field investigation of the Slovak dialects. Transcarpathian Ukraine. Mixed dialects. Dialectal subtypes. Interferencial phenomena. Languages contacts of dialects with Ukrainian, Hungarian and German dialects.

1.0. Na Zakarpatskej Ukrajine, predovšetkým v jej západnej a čiastočne aj centrálnej časti, spolu s Ukrajincami a príslušníkmi iných národností žije dnes aj značné množstvo Slovákov. Ich celkový počet v ostatnom období je podľa údajov z roku 1970 viac ako 10 tisíc (Dannye..., 1970), podľa najnovších odhadov okolo 22 tisíc (Slovenské zahraničie, 1997, s. 17).

Ide o potomkov slovenských prisídlencov z 18. – 19. stor., ktorí sem prišli prevažne z východného a sčasti aj stredného Slovenska. V novom prostredí sa slovenskí kolonisti usadzovali v kompaktných skupinách najmä v blízkosti miest dobývania nerastných surovín a pri dôležitých obchodných cestách, vytvárajúc tak v už existujúcich ukrajinských dedinách vlastné slovenské ulice, okraje, resp. osady vedľa nich. Tieto ich nové bydliská spravidla dostávali názvy, ktoré poukazovali na druh činnosti (*Huta* pri Kamianyckej *Hute*, *Hamra* pri Lysyčeve, *Potašňa* pri Perečyne a i.), alebo zachovávali pamäť na miesta, odkiaľ prisídlenci pochádzali (*Liptaki* pri Velykom Bereznom).¹ Jedinou novou obcou, ktorú Slováci na Zakarpatskej Ukrajine založili,

* Doc. PhDr. Ladislav Bartko, CSc., Katedra slovenského jazyka a literatúry, Prešovská univerzita, Ul. 17. novembra 1, 080 78 Prešov.

Doc. Natalija Dzendzelivska, CSc., Katedra slovenskej filológie, Užhorodská štátna univerzita, ul. Universitetskaja 14, 294 00 Užhorod, Ukrajina.

PhDr. Štefan Lipták, CSc., Slavistický kabinet SAV, Panská 26, 813 64 Bratislava.

¹ Názvy skúmaných obcí uvádzame (v prepise z azbuky do latiniky podľa platných zásad) v ich súčasnej

je Klenovec (*Novi Klenovec*), pomenovanou podľa materskej obce Klenovec v západnom Gemeri.

1.1. Slovenskí presídlenci sa usadili na viacerých miestach terajšieho Užhorodského, Perečynského, Mukačevského, Velykobereznianskeho, Svaľavského a Iršavského okresu. Tam, kde ich skupiny boli malé, prípadne kde – z rôznych príčin – zanechali svoje pôvodné zamestnanie a začali sa venovať poľnohospodárstvu, ich styky s miestnym ukrajinským obyvateľstvom sa rozširovali a zintenzívňovali, čo viedlo k ich postupnej asimilácii. Napr. v dedinách Dračny, Hlyboke, Rodnykova Huta a Verchňa Hrabivnycia sa časť ich obyvateľstva dnes síce hlási k slovenskej národnostnej menšine, ale svoju rodnú slovenskú reč už nepozná a vo vzájomnom dorozumívaní ju nepoužíva. V Poľanskej Hute Slovákov dnes už niet, ale jej starší obyvatelia sa ešte pamätajú, že tu boli a zaoberali sa sklárstvom. V roku 1947 sa väčšina slovenských obyvateľov obcí Kamianycka Huta (miestna časť *Skľena Huta*) a Klenovec vrátila na Slovensko (Tóvik, 1963, s. 47; Turis, 1992, s. 20).

V dedinách Antonivka (Ant), Domanynca (Dom), Dovhe (Dov), Kamianycka Huta (miestne časti *Stredňa Huta* a *Suxa Huta*), Klenovec (Kl), Koľčyne (Kol), Lysyčeve (Lys), Perečyn (Per), Seredne (Ser), Storožnycia (St), Turji Remety (TRe), Velykyj Bereznyj (VBe) a Zabrid' (Zab) sa do dnešných dní zachovali pomerne početné skupiny Slovákov (okrem obce Klenovec, kde ich je už veľmi málo), ktoré si uchovali svoj slovenský dialekt a aktívne ho využívajú na bežné dorozumívanie. Analýzu výsledkov výskumu nárečí práve týchto obcí² podávame v ďalšej časti nášho príspevku. Podklady pre túto analýzu sme získali metódou priameho výskumu v teréne.³

1.2. Hoci skutočnosť, že na Zakarpatskej Ukrajine oddávna žijú menšie i väčšie skupiny Slovákov, bola na Slovensku – najmä zásluhou historiografie (porov. napr. Místopis..., 1919, s. 18–19, 28–29; Petrov, 1928, s. 199–201, 238, 262, 302; Svetoň, 1942, s. 79–80, 158) – už dávnejšie známa, slovenská dialektológia o nárečia týchto Slovákov neprejavovala dostatočný záujem. Jednu z príčin tohto stavu možno vidieť v tom, že Slováci v novom prostredí – v dôsledku značnej územnej roztrúsenosti – nevytvorili väčšie etnické a jazykové celky a ich nárečia nenadobudli ráz jazykových ostrovov, ktoré by sa v tomto prostredí výraznejšie uplatňovali (porov. Štolc, 1994, s. 137–138). Odborná literatúra o týchto nárečiach je teda veľmi skromná a poznatky o ich rozšírení i charaktere sú zatiaľ len čiastkové.

úradnej ukrajinskej podobe. Slovenské nárečové názvy dedín (napr. *Antalouce*, *Novi Klenovec*) a ich slovenských častí (napr. *Liptaki* vo Velykom Bereznom) podávame vo fonetickom zápise.

² Kvôli úspornosti názvy obcí a častejšie sa opakujúce slová a termíny v ďalšej časti príspevku skrácujeme (pozri Skratky).

³ Výskum slovenských nárečí na Zakarpatskej Ukrajine je súčasťou grantovej úlohy „Slováci na Zakarpatskej Ukrajine a slovensko-ukrajinské pomedzie“, koordinovanej v Slavistickom kabinete Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Doteraz sa uskutočnili štyri týždenné výskumné cesty v čase od mája 1996 do októbra 1997.

1.2.1. Pravdepodobne najstaršiu zmienku o existencii a tak trochu i o základnom charaktere slov. zakarp. nárečí v slov. dialektológii nachádzame vo Vážneho syntetickej práci o slov. nárečiach, a to v podobe krátkej ukážky nárečového textu z obce Lysyčeve a poznámky k tomuto textu. V poznámke autor spomína aj slov. nárečie neďalekej obce Dovhe (Vážný, 1934, s. 310).

Prvým a doteraz jediným väčším odborným vkladom slov. dialektológie do výskumu slov. nárečí na Zakarpatskej Ukrajine je príspevok Š. Tóbika (1963) o nárečí obce Klenovec. Ide o stručnú, no výstižnú charakteristiku tohto nárečia urobenú na základe výskumu u jeho nositeľov (v rokoch 1947 a 1956) po ich presídlení sa na južné Slovensko.

Rovnako zatiaľ jedinou zo syntetických prác o slovenských nárečiach, ktorá ako zahraničné územie výskytu slovenských nárečí popri iných krajinách širšie spomína aj Zakarpatskú oblasť Ukrajiny, je práca J. Štolca (dokončená v r. 1977, posmrtno vydaná v r. 1994). Autor objasňuje príčiny minimálnej miery znalostí o charaktere slov. zakarp. nárečí a hodnotí dovtedajšiu odbornú literatúru o nich (Štolc, 1994, s. 137–138).

1.2.2. Paradoxne väčšiu pozornosť ako slov. dialektológia slov. nárečiam na Zakarp. Ukrajine venovali ukr. dialektológovia. Ich pričinením sa získali doterajšie základné poznatky o celkovom charaktere a čiastočne aj o územnom rozšírení týchto nárečí.

J. O. Dzendzelivskij (1971) zozbieral a publikoval ľudové príslovie a porekadlá Slovákov z obce Turji Remety, čím nepriamo podal aj určitú charakteristiku nárečia tejto obce.

Priamou metódou v teréne zvukovú rovinu slov. zakarp. nárečí vo vybraných siedmich obciach preskúmala N. J. Dzendzelivska. Výsledky svojho výskumu spracovala v kandidátskej dizertácii a časť z nich publikovala aj na Slovensku (Dzendzelivska, 1974, 1978).

1.3. Slováci na Zakarp. Ukrajine sa zaoberali predovšetkým spracúvaním železa, zamestnávali sa v drevárskych, sklárskych a iných podnikoch a keďže takmer nemali svoju vlastnú pôdu, hľadanie nových možností práce a zárobku ich nezriedka donútilo zmeniť svoje bydliská a sťahovať sa z miesta na miesto. Táto skutočnosť, prirodzene, nemohla ostať bez vplyvu na charakter ich pôvodného nárečia.

S výnimkou nárečia obce Kl, ktorého pôv. ráz bol strslav. (západogem.), dialekty ostatných skúmaných obcí mali pôv. výchslav. charakter. Vyššie spomínané špecifické podmienky života ich nositeľov však spôsobili, že svoju celkovú podobu, donesenú sem zo Slovenska, tieto nárečia zmenili, a to do takej miery, že dnes ich už nemožno jednoznačne zaradiť k nijakému zo známych nárečových typov na Slovensku. Každé z nich má vo svojom systéme znaky minimálne dvoch výchslav. nárečových areálov, a tak dnes už predstavuje nárečie zmiešaného typu.

Podľa prevažujúcich znakov vydeľujeme týchto päť podtypov uvedeného zmiešaného typu slov. zakarp. nárečí:

- a) abovsko-šarišsko-zemplínsky (Dov, Kol', Lys, Per, TRe, VBe);
- b) zemplínsko-abovsko-šarišský (Ant, Ser, Zab);
- c) užsko-zemplínsky (Dom, St);
- d) užsko-sotácky (KHu);
- e) stredoslovensko-východoslovenský (Kl).

2.0. Fonetický systém nárečí skúmaných dedín je v súčasnosti teda jednak výchsl. (všetky obce okrem Kl), jednak strsl. - výchsl. (Kl). Vyskytujú sa v ňom prvky spoločné všetkým výchsl., resp. strsl. nárečiam, ale aj znaky typické len pre niektorý z ich typov.

2.1. Slov. zakarp. nárečia s charakterom výchsl. nárečí (podtypy a – d) majú vo svojom fonetickom systéme napr. tieto celovýchsl. nárečové znaky:

- a) nedostatok fonologickej kvantity;
- b) penultimový prízvuk (okrem obcí Dom, KHu a St);
- c) typické formy s *rot-*, *lot-*: *rosnuc*, *rouni*, *lokec*, *loňski*⁴;
- d) *e*-ová jerová striednica: *deska*, *keďi*, *buben*, *oves*, *kotel*;
- e) nedostatok slabičného *r*, *l*: *horb*, *karčma*, *verba*, *žoltko*, *kurč*;
- f) za pôv. nosové *e* v krátkej pozícii je vokál *e*, v dlhej pozícii *a*, po labiálnych konsonantoch a po *r* je *ja*: *pamec*, *zekovac*, *začac*, *mešac*, *pjati*, *pamjatka*;
- g) labiovelarizácia pôv. *e*, *ě* > *o* po depalatalizovaných sykvákach: *čolo*, *čort*, *čolnok*, *išol*, *žobrac*, *žolti* (*žouti*);
- h) zmena pôv. *e*, *ě* > *a* v slovách *žaludek* (-ok), *žaluž* (*žalud'*), *čarni*, *večar*, v tvaroch zámen a prísloviak s predponou *da-*: *dag3e*, *dajaki*, *daco* (*dač'o*), *dajaki*;
- i) dôsledná asibilácia (okrem nárečí Dom, KHu, St): *zeci*, *zelič*, *cix'o* (*ciho*), *robic* (mäkké *d'*, *t'* sa vyskytuje len v cudzích slovách, v detskej reči a v onomatopojach).

2.1.1. Nárečový podtyp, ktorý sme podľa výskytu a dominancie javov označili za abovsko-zemplínsko-šarišský (a), charakterizujú najmä tieto fonetické zvláštnosti:

- a) na mieste pôv. jerov v tvaroch so sufixom *-žk*, *-k*, *prefixom sž*, v predložkách *sž*, *otž* a *podž* máme doložené *e*: *perstenek* (-rsc-), *zadek*, *oblaček*, *ňeboraček* (znak abov. a šar. nárečí), *zebrac*, *ze mnou*, *pode mnou* (jav známy v sev. Šariši);
- b) neprebehla tu zmena *o* > *u*: *vol*, *koň*, *nož*, *moj*, *on* (znak abov. nárečí; sporadicky sa táto zmena, známa v šariš. aj zempl. nárečiach, vyskytuje v slovách ako *pujzem*,

---

⁴ Príklady nárečových slov a výrazov uvádzame vo fonetickom zápise, pričom pri jednotlivých slovách na ich konci znelé párové konsonanty ponechávame v neneutralizovanej podobe (napr. *xlib* – nie *xlip*, *šnih* – nie *šnix*). Podľa zásad fonetickej transkripcie uplatňovaných v slovenskej dialektológii používame tu tieto osobitné znaky: *ɛ*, *o* = zúžené vokály; *y* = zadná realizácia samohlásky *i*; *u* = obojperné, neslabičné *v*; *ʒ*, *x* = konsonanty *dž*, *čh*; *ʒ̣* = konsonant *dž*; *ṣ̌*, *ẓ̌*, *ṣ̌'* = mäkké (palatálne) spoluhlásky; *s'*, *z'*, *c'*, *ʒ'*, *b'*, *p'*, *m'*, *v'*, *r'* = zmäknuté (palatalizované) konsonanty; *ṛ*, *ḷ* = slabičné konsonanty; *d'*, *t'*, *ň*, *l'* = mäkké konsonanty (ich mäkkosť sa označuje aj v postavení pred prednými vokálmi *i*, *e*).

pujd, tie však možno označiť aj za lexikálne prevzatia z miestnych ukr. dialektov);

c) samohláska *e* za pôv. *e*, *ě* v krátkej i dlhjej pozícii: *pero*, *pec*, *kvetki*, *obed*, *bl'edi* (znak abov. nárečí); popri nich sa tu vyskytujú aj prípady *s i*: *bida*, *bili*, *ciuka*, *zvirka* (znak vyskytujúci sa v šariš. aj zempl. nárečiach);

d) zmena *x > h* (Dov, Kol', TRe): *h'levik*, *mehi*, *muha*, *orehi* (ab. znak známy aj v juhozempl. nárečiach; sporadicky je tu aj *x*, vyskytujúce sa v šariš., zempl. aj ukr. nárečiach: *xiža*, *xožic*, *na oxotu*);

e) zmena *ś > s* a *ź > z* (Kol', Lys, Per, TRe, VBe);: *seno*, *osem*, *spival*, *zima*, *zeleňina*, *vzal* (hodnotíme to ako výsledok ukr.-slov. jazykovej interferencie); v niektorých slovách sme zaznamenali zmenu *ś, ź > š, ž*, ktorá sa v nárečí Dov vykonala dôsledne: *žešati*, *muši*, *šňeh*, *švetlo*, *žem*, *želeni* (znak abov. nárečí);

f) v nárečí Dov a Lys je zmena *dl > ll*, *dn > nn* a *dň > ňň*: *močillo*, *klalla*, *jenneho*, *okraňnu* (hodnotíme ako vplyv ukr. nárečí);

g) v nárečí TRe nastala depalatalizácia *l' > l*: *led*, *lehnuc si*, *bledi*, *bolesc* (ako v niektorých šariš. nárečiach – porov. Buffa, 1995, s. 73).

2.1.2. Značná časť fonetických javov druhého nárečového podtypu slov. zakarp. nárečí (b) svedčí o tom, že nárečia príslušných obcí (Ant, Ser, Zab) sú pôvodne zempl., ale do ich systému sa v novom prostredí dostali aj prvky typické pre abov. a šariš. nárečia. Ide najmä o tieto javy:

a) za pôv. jery v sufixoch *-ьk*, *-'k* a v prefixe *сь-*, v predložkách *сьь*, *оть*, *подь* je *o*: *jarmarok*, *parobok*, *lancok*, *harčok*, *zobrac*, *zo mnou*, *odohnac*, *podo mnou*, teda zhodne so stavom v zempl. nárečiach (výnimkou je nárečie Ant, kde je v týchto pozíciách abov.-šariš. *e*: *smutek*, *prašek*, *zebrac*, *ze mnou*);

b) na mieste psl. *o* v pôv. dlhých a zatvorených slabikách je tu striednica *u*: *stul*, *nuž*, *hnuj*, *txur*, *svuj* (podobný stav je v stred. a sev. Zemplíne a v šariš. nárečiach);

c) na mieste psl. *ě* v pôv. dlhých slabikách máme doložené *i*: *bida*, *hňiu*, *xľib*, *vira*, teda tiež zhodne so stavom vo väčšine zempl. a šariš. nárečí;

d) obojperné *u* za *v* na konci slabiky: *hňiu*, *kreyu*, *ziuka* (znak zempl., abov. a časti šariš. nárečí);

e) stvrdnutie konsonantov *ś, ź > š, ž* v nárečiach Ant a Zab: *šmece*, *želeňina* (znak abov. nárečí, ktorý sa v súvislosti s nimi všeobecne považuje za výsledok maď.-slov. jazykovej interferencie, tu však pripúšťame aj možnosť rozhodujúceho vplyvu okolitých ukr. nárečí); nárečie Ser (ako vo väčšine zempl. nárečí) si mäkké *ś, ź* zachovalo dodnes: *šveto*, *šľiuka*, *vožic*, *žvirka*; v skupine *str* celozempl. zmena *str > štr* (podobne ako v abov. a šariš. nárečiach) nenastala: *streda*, *stribro*, *stretnuc*;

f) predložka *v* sa vyslovuje ako *u*, zhodne so stavom v zempl. nárečiach: *u vajcoj*, *u Ameriki*;

2.1.2.1. V nárečí obce Ser sme zaznamenali aj tieto hláskoslovné zvláštnosti charakteristické pre zempl. nárečia (okrem ich južnej časti):

a) zjednodušenie spoluhláskovej skupiny *sc* na konci slova na *s* v neurčitkových tvaroch slovies: *klajs*, *pľejs*, *najs* (v iných tvaroch sa táto zmena neuskutočnila, porov.: *posceľ*, *na moſce*, *povinosc*);

b) epentetické *j* pred *s* v tých istých tvaroch: *klajs*, *pľejs*;

c) minulé prídavné má všeobecnú zeml. podobu: *povid*, *jid*, *pik*, *ňis*;

2.1.3. Nárečie obcí Dom a St predstavuje zmiešaný užsko-zemplínsky podtyp (c). Vyskytujú sa v ňom teda prvky dvoch areálov výchsl. nárečí na ich najvýchodnejšom okraji.

2.1.3.1. Hláskoslovné zvláštnosti tohto nárečového podtypu, ktoré ho spájajú s už. nárečiami:

a) pohyblivý prízvuk;

b) mäkké *t'* v 3. os. množ. čísla slovies prítomn. času: *čítajúť*, *kažuť*, *metajúť*;

c) v nárečí Dom je v niekoľkých slovách zafixovaná zmena *y > o* po perniciach: *mo*, *zubo*; tento jav, vlastný už. nárečiam a tiež juž.-záp. časti ukr. zakarp. nárečí (Dzendzelivskij, 1965, s. 31-32), sa v iných slovách v tej istej fonetickej pozícii nevyskytuje.

2.1.3.2. Znamy tohto nárečia spoločné so zeml. nárečovým typom:

a) striednica *o* za pôv. jery v tvaroch so suffixmi-*ъk*, -*'k*, prefixom *sъ*, v predložkách *sъ*, *otъ*, *podъ*: *mlinik*, *harčok*, *zobrac*, *zo mnou*, *pod o mnou*;

b) vokál *i* za psl. *ě* a *u* za psl. *o* v pôv. dlhých a zdĺžených zatvorených slabikách: *mľiko*, *šňih*, *obid*, *mira*, *vuz*, *kuň*, *txur*, *ňebuj še*, *suľ*;

c) výskyt mäkkých konsonantov *ś*, *ź*: *śeno*, *śestra*, *ješeň*, *źem*, *źima*, *na vože*;

d) zmena *str > štr* na začiatku slova: *štr*eda, *štr*iblo;

e) obojperné *u* na konci slova a vnútri slova pred konsonantom: *kreu*, *reu*, *ouca*, ako aj *u < l* v slovesných tvaroch prídavných: *mau*, *robiu*, *dau*;

f) zjednodušenie spoluhláskovej skupiny *sc > s* v tvaroch infinitívu slovies: *jejs*, *klajs*, *pajs*;

g) protetické *v* v slovách ako: *vun*, *vona*, *vuľxa*, *vužic*;

2.1.4. Nárečie obce KHu reprezentuje zmiešaný už.-sot. nárečový podtyp (d) a je poznačené značným vplyvom miestnych ukr. dialektov. Charakterizujú ho najmä tieto zvláštnosti:

a) neustálený slovný prízvuk;

b) výskyt zatvorených (zúžených) samohlások, a to:

ę – na mieste psl. *e*, *ě* v pôv. dlhých slabikách: *będa*, *zęuka*, *mľęko*;

– za etymologické *y* v slove *ręba*;

– za pôv. *ъ* v slove *dęšč*;

o – na mieste psl. *o* v pôv. dlhých a zdĺžených zatvorených slabikách: *koň*, *nož*, *stol*;

– v niektorých slovách za pôv. *u*: *korka*, *korňik*, *skorka*, *kocor* (porov.

Dzdzdzivskyj, 1965, s. 38);

c) fonematické rozlíšenie zadného *y* a predného *i* vo vokaliickom systéme: *šydlō, syr, dym, mlyn – rosoh'i, drah'i, hlux'i, cixo; za y* po perných spoluhláskach je *o*: *hribo, slupo, mo, hlupoj* (porov. Dzdzdzivskyj, 1965, s. 32);

d) zmena *č > š*: *maška, pšola, šižmo* (podobný stav je v ukr. nárečiach, porov. Dzdzdzivskyj, 1965, s. 81);

e) zmena *l > ŭ* v l/ovom participiu: *mau, vopiu*;

f) zachovanie historických alternácií *k/c. h/ž, x/š* v dat. a lok. sg. subst. pôv. a-kmeňa: *ruka-ruce, draha-draže, bl'axa-bl'aše*;

g) na rozdiel od ostatných výchslv. nárečí okrem mäkkých konsonantov *ň, l' (t', d')* sú tu aj palatalizované *c', ž', s', z', k', h', x', r'*: *cele, zat', saž'a, hus'atkō, mlynar'*;

h) nedôsledná asibilácia, mäkké *t', d'* sa vyskytuje:

– v 3. os. množ. čísla slovíes prít. času v zakončeníach *-ut', -jut'*: *budut', režut', pasut' se*;

– v tvaroch infinitívu slovíes: *hl'edat', karmit', dat'* (výnimku tvoria tvary neurčitku zakončené na *-st'*, v ktorých nastala zmena *-st' > s'*: *klas', priňes', odves'*;

– v niektorých ukr. lexikálnych prevzatiach: *paprōt', t'ň, ščes'ta*.

2.2. Ako sme už uviedli vyššie, nárečie obce K1 ako jediné zo všetkých slov. nárečí v zakarp. obciach nemá pôv. výchslv., ale strslv. charakter. Dnes však už aj ono predstavuje zmiešaný strslv.-výchslv. (e) nárečový typ (porov. Tóvik, 1963, s. 49).

2.2.1. O jeho strslv. pôvode svedčí prítomnosť napr. týchto západogem. prvkov v jeho systéme:

a) za *ort-* je *rot-* v slovách ako *rasporka, rasōxa*, ale aj *rot-* napr. v slovách *rokita, rožeň, za olt-* je *lot-*: *lokeť*;

b) charakteristické jerové striednice: *lan, laxki, edon, otec, xlapšōk*;

c) slabičné *ɣ, ʃ*: *prvi, žyno, vʃna, pʃni*;

d) striednice za nosovky – za nosové *e* je *e, a, ia*: *mesō, peta, mekuō, lahnuť, ta, sa, prasiatko, d'evjati, sed'ia*;

e) diftongy *ia, je uō*: *riad'ila, b'jeda, puoj'd'em*;

f) mäkké konsonanty *d', t', ň, l'*: *d'eň, otec, ale*;

g) zmena *č > š*: *vešer, oblašōk, laviška* (ďalšie znaky pozri Tóvik, 1963, najmä s. 50–51).

2.2.2. Vplyv okolitých výchslv. (obec Koľ leží len 2 km od K1) a ukr. dialektov v dnešnej podobe nárečia K1 reprezentujú napr. tieto fonetické javy:

a) strata kvantity;

b) penultimový prízvuk;

c) v niektorých prípadoch zjednodušená výslovnosť diftongov: *d'ita, mesac, stol*;

d) výslovnosť predložky *v* ako *u*: *u varošu, u Košicou*;

Ako skonštatoval už Š. Tóvik (c. d.), napriek čulým kontaktom obyvateľov Kl s nositeľmi výchsl. a ukr. nárečí pôv. strsl. prvky sa v nárečí Kl pomerne dobre zachovali. Porovnanie výsledkov nášho výskumu s jeho údajmi ukazuje, že charakter tohto nárečia sa výraznejšie nezmenil ani po odchode veľkej väčšiny obyvateľov Kl pred polstoročím na Slovensko. Zaznamenali sme iba prehĺbenie Š. Tóvikom zachytenej tendencie ubúdania diftongov v tomto nárečí.

2.3. Ako výsledok ukrajinsko-slovenskej jazykovej interferencie na fonetickej jazykovej rovine slov. zakarp. nárečí sa nám javia najmä tieto javy:

a) výskyt epentetického *l'* v tvaroch 3. os. pl. prít. času sloviess v nárečí viacerých obcí (v jednotlivých slovách): (*oňi*) *farbla*, *bavla*, *trafla*;

b) plnohlasné tvary slov v nárečí Dom: *borona*, *vorona*, *korova*;

c) zmena *s* > *s* a *z* > *z* v nárečiach Kol', Lys, Per, TRe, VBe (2.2.1./e);

d) mäkké *t'* v neurčitkových tvaroch sloviess v nárečí KHu (pozri 2.2.4./h);

e) mäkké *t'* v tvaroch 3. os. pl. prít. času sloviess v nárečí Dom, St, KHu (pozri 2.2.3.1./b a 2.2.4./h);

f) zmena *dl* > *ll* v nárečí Dov a Lys (pozri 2.2.1./f).

3.0. Podobne ako v zvukovej rovine a v ostatných jazykových plánoch skúmaných slov. zakarp. nárečí špecifické podmienky, v ktorých sa tieto dialekty po príchode svojich nositeľov do nového prostredia za pomerne dlhý čas vyvíjali, našli svoj prirodzený odraz aj v ich morfológickom systéme. Ani podľa znakov tejto roviny (ako celku) nemožno spoľahlivo určiť konkrétnu, územne vymedzenú užšiu nárečovú oblasť na Slovensku, z ktorej slovenskí kolonisti do svojich terajších sídel prišli a s ktorej nárečím by sa ich terajšie nárečie vo všetkých hlavných rysoch zhodovalo. Možno tak urobiť len na základe jednotlivých znakov, prípadne časti znakov charakterizujúcich tieto nárečia.

Pri klasifikácii slov. zakarp. nárečí na vyššie uvedeníoch päť zmiešaných podtypov (pozri 1.3.) sme popri hláskoslovných a lexikálnych javoch, prirodzene, primerane akceptovali aj znaky ich morfológického systému. To znamená, že aj z hľadiska morfológie môžeme hovoriť o štyroch podtypoch nárečí, ktoré majú charakter rôznym spôsobom zmiešaného – abov.-šariš.-zempl., už.-zempl. atď. – výchsl. nárečia (a–d) a jednom so znakmi strsl. i výchsl. nárečí (e). Dialekty, ktoré si dodnes (avšak v novej, zmiešanej štruktúre prvkov) zachovali celkový ráz výchsl. nárečového makroareálu, charakterizujú jednak znaky typické pre celý tento makroareál, jednak znaky vyskytujúce sa len v jeho užších nárečových areáloch (napr. v abov., zempl. atď.), v nárečí obce Kl nachádzame dnes prevažne pôv. strsl. (zápgem) morfológické javy, ale aj (v menšej miere) interferenčné javy výchsl. rázu získané v novom prostredí.

3.1. Slov. zakarp. nárečia s celkovým rázom výchsl. nárečí (a–d) charakterizujú dnes napr. tieto celovýchsl. morfológické javy:

a) vo flexii substantív: maskulína zakončené na *-a* majú v gen. sg. reliktnú príponu *-i*: *gazdi, družbi*; v dat. a lok. sg. maskulín zakončených na mäkkú spoluhlásku je prípona *-u*: *na kľincu, na koňu*; tvary vokatívu v muž. i žen. rode: *koval'u! Janku!, mamó! Odarko!*; v inštr. sg. maskulín je prípona *-om*: *s xlopom, zo sinom*; zakončenie gen. sg. feminín všetkých skloňovacích typov na *-i*: *ženi, paľici, dlaňi, žemi*; v dat. a lok. sg. feminín tvary *ruke, nohe* i *ruce, nože*, resp. i tvary s príponou mäkkých vzorov *-i*: *na ruki, u Ameriki*; zakončenie neutier na *-o*: *vajco, pľeco, poľo, moro*; v dat. a lok. sg. neutier zakončených na *-o* a *-e* spoločná koncovka *-u*: *vajcu, pľecu, vešelu, žobraňu*; nom. pl. životných maskulín má zakončenie na *-i, -e, -ove*: *xlopi, luze, murare, kral'ove* (ale typ na *-ove*, bežný na vých. Slovensku, sa tu často nahrádza – bez alternácie spoluhlások *k/c, d/ž* atď. – tvarmi na *-i*: *družbi, d'edi, gazdi, Slovaki, vojaki, kozaki, bratňaki*); v dat. pl. majú všetky substantíva jednotnú koncovku *-om*: *sinom, ženom, žecom*;

b) vo flexii adjektív: popri bežnom výskyte tvrdých zachovanie zvyškov „mäkkých“ adjektív typu *nižňi, višňi, zadňi, letňi*; rovnaké formy v lok. a inštr. sg. s príponou *-im*: *(o, z) dobrim, bratovim*; nom. a akuz. sg. neutier a nom. a akuz. pl. akostných a vzťahových adjektív všetkých rodov na *-e* (okrem Dom, St, KHu): *dobre (žecko), valalske (xlopi, ženi)*; v nom. sg. neutier a nom. pl. privlastňovacích adjektív všetkých rodov spoločná prípona *-o*: *bratovo (žecko, domi, kravi, žiučata)*; inštr. pl. s príponou *-ima*: *dobrima, bratovima*; typické výchsl. formy pri stupňovaní: *vel'ki – vekši, suxi – sukši*;

c) v skloňovaní zámen: typické výchsl. tvary zámen: *ja – mňe – zo mnu, ti – tebe – s tebu, mi – nas – z nami, naš – našo* (v nom. sg. neutier a nom. pl. všetkých rodov; okrem Dom, St, KHu), *co, xto, daxto* (častejšie *ko, dako*), *ten/toten* (okrem Dom, St, KHu) – *tota – toto – tote* (okrem Dom, St, KHu); dat. zvratného zámena len v širšej podobe: *sebe* (,sebe' aj ,si')

d) vo flexii čísloviek: jednotná forma číslovky *dva* pre všetky rody: *dva domi, dva perini, dva mesta*; spojenia základných čísloviek aj od 5 vyššie a neurčitých čísloviek s nom. pl.: *osem roki, pejc kravi, paru Mađare*;

e) v ohýbaní sloviess: v I. os. prázenta prípona *-m* (okrem St, KHu), v I. os. pl. *-me*, v 3. os. pl. *-u, -a* (okrem KHu): *hutorim, volam – izeme, kupujeme – idu, xoz'a*; neurčitok na *-c* (okrem KHu): *robic, h'ledac, vižec*; typické formy pomocného slovesa *bic* v minulom čase (okrem Dom, St, KHu): *bul – bula – bulo – bul'i*;

f) z morfológie ostatných slovných druhov: typické formy 2. a 3. stupňa prísloviek pri stupňovaní na *-i*: *dobre – lepši – najlepši, šumňe – krajši – najkrajši*; predložka *do* vo význame ,približovanie sa v priestore alebo v čase' aj v spojení so životnými substantívami: *išli do mladici, do sušeda*.

3.1.1. V zmiešanom abov.-šariš.-zempl. nárečovom podtype (a) okrem uvedených celovýchsl. znakov fungujú najmä tieto morfológické javy typické prevažne pre

abov. a šariš. nárečovou oblasť:; tvar dat. sg. substantív mužského rodu na *-ovi*: *ocovi*, *sinovi*; inštr. sg. feminín má koncovku *-u*: *zo ženu, s kosu*; nom. pl. mäkkých subst. muž. i žen. rodu má príponu *-e*: *kľuče, koňe, kromple, ulice*; gen. a lok. pl. substantív všetkých rodov a typov má jednotnú koncovku *-ox*: *rodičox, xižox, pol'ox*; rovnako jednotnú koncovku majú všetky substantíva aj v inštr. pl., a to koncovku *-ami*: *bratami, ženami, mestami*; akostné, vzťahové a privlastňovacie adjektíva, ako aj príslušné adjektíváliá maskulín a neutier majú v gen. sg. príponu *-eho* a v dat. sg. príponu *-emu*: *dobreho, bratoveho – dobremu, bratovemu*; od slovesa *bic* („byť“) v 1. os. sg. prezenta je tvar *som*, v 1. os. pl. *zme* a v 3. os. pl. tvar *su*, pričom tvary pomocného slovesa sa občas nahrádzajú os. zámenami *ja – mi*: *xožil som tam, tu som bival – buľi zme – tu su Slovaki – ja se tu narožil – mi špivali*;

3.1.2. Zmiešaný zempl.-abov.-šariš. nárečový podtyp (b) popri vyššie uvedených charakterizujú tieto tvaroslovné javy typické najmä pre zempl. nárečia: v dat. sg. substantív prípona *-oj*: *xlopaj, babaj (gu) koscelaj*; mužské adjektíva a adjektíváliá majú v gen. sg. príponu *-oho* a v dat. sg. príponu *-omu*: *veľkoho, mojhoh – mladomu, čijomu*; podoby ukazovacieho zámena *tot – o tobe – s tobu* – nom. pl. *toti*; pomocné sloveso „byť“ má v 1. os. sg. tvar *mi* a v 1. os. pl. tvar *me/źme*: *bul mi tam, ňexcela mi še vidavac*.

3.1.3. Nárečia obcí Dom a St (c) navyše charakterizujú tieto špecifické už.-zempl. črty: v inštr. žen. subst. aj os. zámen prípona *-ou*: *ženou, s tobou*; tá istá prípona aj v gen., akuz. a lok. pl. subst. všetkých rodov: *xlopou, šestrou, mestou*; v nom. pl. subst. prípona *-i*: *figľi, vrabľi, samci*; v inštr. pl. spoločná prípona subst. všetkých rodov *-oma*: *vojakoma, družkoma, pľecoma*; podoby zámen *kotri, šicki*; v nom. pl. majú adjektíva aj zámená spoločnú príponu *-i*: veľki, *toti (bratove, žiuki, vajca)*; v 1. os. sg. sloviess prípona *-u*: *robu, rozumu* (ale: *volam*); v 3. os. pl. prípony *-uť, -juť*: *kažuť, čitajuť*; l-ové prídavné má prípony *-u, -la, -li*: *robiu, robila, robili*.

3.1.4. Podobne ako v hláskosloví aj tvaroslovný systém nárečia obce KHu (d) sa vyznačuje viacerými špecifickými znakmi už.-sot. (navyše aj ukr.) pôvodu: v nom. pl. subst. okrem „bežných“ koncoviek, ako sú napr. *-i (buki, bitangi, huncúti, kľučí, ruki)*, *-e (vešare, poscele, ale aj stole, žone, hvězde)* sú tu aj osobitné koncovky *-o, -oj*: *dva domo, dubo, hl'ěvo, slupo, rěbo, kravo*; rovnako pestrý stav je vo flexii adjektív: nom. pl. pri maskulínach: *tvardyj, žoutyj, zelenyj, calyj, xoryj*, ale *hlupoj, hruboj, ňedujdavoj*, pri neutrách: *slatki (ml'ěko), šoroki (pol'o), dobry (serco), mladý (žeučě)*; v časovaní sloviess neuskutočnená asibilácia je nielen v prípone 3. os. pl. *-uť/-juť (iduť, znajuť)*, ale aj v prípone infinitívu *-ť*: *lubiť, poboškat', šekat', čakat'* a i.

3.2. Nárečie obce Kl (podtyp e) si aj vo svojom morfológickom systéme zachovalo väčšinu zo svojich pôv. strsl. (zápsem.) znakov, ale v novom prostredí prijalo doň aj časť znakov okolitých (výchsl. a ukr.) nárečí. Napr. pri subst. v inštr. sg. feminín sú pravidelné pôv. tvary na *-ou*: *z rukou, zo sestrou*; v nom. pl. maskulín sú pôv. tvary

horari, doktori, ale aj novšie *vojaki, Slovaki*; v gen. a lok. pl. maskulín aj feminín je už prevzatá jednotná prípona *-ou*: *sinou, do knižkou*; rovnako už jednotnú príponu *-om* majú subst. všetkých rodov v dat. pl.: *sinom, ženom, mestom*; adjektíva si zachovali pôv. tvary *dobri – dobruo – dobriho*, ale v nom. pl. už tu funguje spoločná prípona pre všetky rody *-je*: *dobrie* xlapi, ženi, mesta; slovesná flexia si v podstate zachovala svoj pôv. stav; podobne väčším zmenám odolali aj ostatné slovné druhy, pravda, okrem niekoľkých výnimiek, ako je napr. nahradenie predložky *v* (*v dome, fpeci*) prevzatou predložkou *u*: *u dome, u peci, u Užhorode*.

3.3. Z uvedenej charakteristiky morfológického systému slov. zakarp. nárečí vyplýva, že podmienky existencie a fungovania týchto nárečí v novom prostredí do značnej miery zmenili ich pôv. podobu. Pravda, rozsah zmien a ich príčiny v nárečiach jednotlivých obcí sú rôzne. Zatiaľ čo v nárečiach obcí KHu, Dom a St možno značnú časť ich nových znakov považovať za dôsledok kontaktu s okolitými ukr. nárečiami, nový charakter nárečí ostatných dedín sa javí ako výsledok ich ovplyvňovania sa navzájom.

Za výrazný výsledok ukr.-slov. jazykovej interferencie v tvaroslovnej rovine skúmaných nárečiach možno označiť najmä tieto javy: tvary nom. pl. životných subst. muž. rodu typu *Slovaki, d'edi*; tvary nom. pl. neživotných subst. typu *zubō, slupo, kravō* v nárečí KHu a Dom; formy muž. adjektív typu *calyj, hruboj* v nárečí KHu; tvary 3. os. pl. sloviess na *-uť, -juť* (*pasuť se, čitajuť*) v nárečiach KHu, Dom a St; neurčitok na *-ť* v nárečí KHu (*karmiť*).

4.0. V lexikálnej rovine slov. zakarp. nárečí existuje v súčasnosti taký stav, že slov. slovná zásoba z pôv. vlasti nositeľov týchto nárečí sa v nich v podstate zachovala a udržala podnes. Len isté prvky z jej okraja – v závislosti od jazykového okolia a životných podmienok jej používateľov – sa z nej postupne vytrácali. Napr. tam, kde v minulosti existovalo susedstvo lokalít s kompaktným slovenským jazykovým územím (máme tu na mysli niektoré lokality pozdĺž súčasnej slovensko-ukrajinskej štátnej hranice, predstavujúce vlastne presah našich užských nárečí), sa pôv. stav a uplatňovanie slovnej zásoby v užšom spoločenskom styku zachovalo takmer v plnom rozsahu. Geograficky vzdialenejšie lokality, a navyše aj roztrúsené, nemajúce teda oporu v udržiavaní aspoň sporadických kontaktov s materským slov. jazykovým územím, boli už vystavené nepriaznivejším podmienkam, čo sa nemohlo neodraziť aj na obraze ich slovnej zásoby. V nich sa postupne mohol upevňovať a napokon až prevládol slov.-ukr. bilingvizmus, v južnejšie položených obciach obývaných slov. národnostnou menšinou, kde je aj bezprostredná blízkosť s maď. národnostnou menšinou, prevládol slov.-ukr.-maď. trilingvizmus.

4.1. Počas výskumu v teréne naši informátori sami spontánne upozorňovali na použitie dvoch i troch jazykovo (nárečovo) rozdielnych pomenovaní tej istej realie. Použitie týchto pomenovaní závisí od účastníka rozhovoru alebo adresáta. Miera či

rozsah takto používaných pomenovaní súvisí aj s príslušnosťou k istej vekovej skupine. Vyššiu mieru sme pozorovali u najstaršej a staršej generácie, nižšiu u príslušníkov strednej generácie. U mladšej generácie sa už takáto variabilnosť používania slovných pomenovaní nevyskytuje.

Na dodnes dobre zachovaný stav slov. slovnej zásoby v slov. zakarp. nárečiach nepochybne malo značný vplyv slov. národné povedomie a udržiavanie tradičných slov. zvykov a obyčajov. Tam, kde sa tento základ naštobil alebo celkom vytratil, došlo k oslabeniu, ba až k strate identity.

4.2. Medzi základné a súčasne aj najstabilnejšie prvky slovnej zásoby slov. zakarp. nárečí zaradujeme pôv. slov. výrazy:

a) z okruhu pomenovania prírody a prírodných javov, napr.: *žem* KHu (*žem* TRe), *hvezda* Zab (*hvizda* St, Ser, *z'vizda* KHu), *dišč* Dom, *jeseň* Lys, *zima* Lys (*žima* TRe);

b) z okruhu rastlinstva a plodín: *plučník* TRe, *olejander* Dov, *verba* Zab, *česnok* Dom, *cebuľa* KHu, *hrib* St, *duboučak* ‚dubák‘ (druh huby) St;

c) z okruhu pomenovania zvierat a živočíšstva vôbec: *krava* St, *muxa* Dom, *vol* Ant, *kocur* Zab, *mežvež* Dov, *gunar* (st. gen.) – *husak* (ml. gen.) Zab;

d) z okruhu pomenovania rodinného, fyzického a psychického života človeka: *ocec* VBe, *mac* i *macer* Zab, *cetka* i *nejna* Ant, *svaška* Ser, *parobok* KHu, *blazen* Dom, *pijaňica* (o žene) Ser;

e) z okruhu bývania, odievania a jedál: *xíža* Dom (*hiža* TRe), *pujd* Zab, *priklet* Dov, *dvur* Zab, *čapka* St (*šapka* KHu), *košuľa* KHu, *hustečka* Dov, *poľiuka* St, *haluški* TRe;

f) z okruhu zmyslových prejavov človeka a jeho pocitov: *cerpec* TRe, *drimac* Dom, *šeptac* Zab, *čuc* ‚počut‘ TRe;

g) z okruhu poľnohospodárskej a remeselníckej výroby: *pluh* Ser, *hrabl'e* Ant, *sersana* TRe i *sersama* Ant ‚náradie‘, *pilka* TRe, *oblačar* ‚sklenár‘ TRe, *plankač* ‚kladivo‘ TRe, *balta* ‚tesárska sekera‘ Ant.

4.2.1. Bohatosť slovnej zásoby a jej uplatňovanie v živej reči tunajšej slov. menšiny sa prejavuje najmä v pestrosti frazeologických spojení, prirovnaní, povrávok a v ustálených spojeniach: *mudri jak Salamon* Ser, *xitri jag liška* ‚preříkaný‘ Ser, *suxa jak tička* ‚veľmi chudá‘ (o žene) St, *tlusti jag bočka* Ser, *smerzi jag d'uk/txur* ‚veľmi smrdí‘ TRe, *behaž jak tota sobaka* (o nemravne žijúcej žene).

4.3. Značná časť slovnej zásoby nárečí Slovákov na Zakarp. Ukrajinu už súvisí s novým prostredím: *muj človek* ‚môj manžel‘ TRe, *davac zakaz* ‚objednávať‘ TRe, *sujecic še* ‚trápiť sa‘ Dov, *monax* ‚mních‘ Zab, *postrojic* ‚vybudovať, postaviť‘ Dom, *koloťunka* ‚habarka‘ Dom, *hornatko* ‚hrnček‘ Ser, *zavivanka* ‚čepčenie na svadbe‘ Dom, *zaňimac še* ‚zaoberať sa‘ Ant, *rukovoctvo* ‚vedenie‘ Ant, *čort'lačka* ‚zlá žena‘ Dov, *moločarňa* ‚mliekareň‘ Dov, *burja* ‚búrka‘ Dov, *kalxoz* Ant, *ploščatka* ‚podstienie‘ Dov.

4.3.1. Na kontakty s maďarčinou poukazujú slová ako: *aršov*, *rýl'* Ant, Ser, *bizouře* ,isto, naisto' TRe, *kerta* ,záhrada' TRe, *hordou* ,sud' Zab, *birou* ,richtár, starosta' Zab, *fejsa* ,sekera' Ant, *čengeu* ,zvonček' Ant.

4.3.2. Z bežnejších výrazov českého (súvislosť s existenciou I. ČSR) alebo nemeckého (najmä z okruhu remeselníckej terminológie) pôvodu sme zaznamenali napr. tieto: *prapor* (popri *zastava*) TRe, *žizek* ,rezeň' Dom, *zboži* ,tovar' Dom, *pak* ,potom' Dom aj inde, *lacino* ,lacno' TRe, *bloder* Dov, *rut* ,oje na voze' Dov, *drajfus* ,trojnožka u obuvníka' Dov, *štelazňa* ,kuchynský kredenc' Dov, *hamra* ,fabrika' Ant.

5.0. **Záver.** V príspevku sme sa pokúsili predstaviť ďalšie poznatky o rozšírení, a najmä o charaktere slov. nárečí na Zakarp. Ukrajine. Z nich vyplýva, že nárečia tých lokalít, z ktorých sa nám podarilo získať dostatok relatívne spoľahlivého jazykového materiálu (výskum ešte nie je ukončený), sú všetky nárečiami zmiešaného typu. Podľa prevažujúcich znakov v ich systéme sme tieto nárečia rozčlenili na päť podtypov, z ktorých štyri majú jednoznačne výchsl. charakter, piaty (nárečie obce Kl, ktorého nositelia prišli do tejto oblasti z územia strsl. nárečí) predstavuje dnes zmiešané strsl.-výchsl. nárečie. Vzájomné ovplyvňovanie sa nárečí skúmaných lokalít navzájom, a najmä pôsobenie okolitých ukr. dialektov, resp. i blízkych maď. a nem. nárečí, na ich systém našlo svoj odraz vo všetkých jazykových rovinách týchto nárečí. Pestrosť a špecifickosť jazykových kontaktov na skúmanom území, ležiacom v najjužnejšej časti východoslovansko – západoslovanského jazykového pomedzia, viedla tu k pestrým a špecifickým výsledkom jazykovej interferencie, ktoré možno označiť za zaujímavé a cenné nielen z pohľadu slov. či ukr. dialektológie, ale určite aj zo širšieho, slavistického hľadiska.

(Poznámka: Pri hodnotení javov v skúmaných slov. zakarp. nárečiach a pri ich porovnávaní so stavom v jednotlivých nárečiach na Slovensku sme sa opierali najmä o tieto práce: Bartko, 1978, 1983, 1995, 1997; Buffa, 1953, 1967, 1995, 1997; Krajčovič, 1988; Lipták, 1969a, 1969b, 1980, 1997; Semjanová, 1976; Štolc, 1981, 1994; Štolc a kol., 1968; Tóbič, 1963, 1965. Na iné práce odkazujeme priamo v texte štúdie.)

Skratky

abov.	– abovský	šariš.	– šarišský
gem.	– gemerský	ukr.	– ukrajinský
maď.	– maďarský	už.	– užský
psl.	– praslovanský	výchsl.	– východoslovanský
sot.	– sotácky	zakarp.	– zakarpatský
strsl.	– stredoslovanský	zempl.	– zemplinský

Skratky obcí

Ant	– Antonivka	Per	– Perečyn
Dom	– Domanynci	Ser	– Seredne

Dov – Dovhe	St – Storožnycia
KHu – Kamianycka Huta	TRe – Turji Remety
Kl – Klenovec	VBe – Velykyj Bereznyj
Koľ – Koľčyne	Zab – Zabrid'
Lys – Lysyčeve	

LITERATÚRA

- BARTKO, L.: Abovské a spišské nárečia. In: *Studia Academica Slovaca*. 26. Prednášky XXXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Bratislava, STIMUL 1997, s. 198–205.
- BARTKO, L.: K charakteristike abovských nárečí. In: *Nové obzory*. 25. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1983, s. 253–266.
- BARTKO, L.: Ukrajinské, respektíve ukrajinsko-poľské, lexikálne prvky v abovskom nárečí na východnom Slovensku. In: *Badania dialektów i onomastyki na pograniczu polsko-wschodnioslowianskim*. Białystok, Uniwersytet Warszawski – Filia w Białymstoku 1995, s. 65–73.
- BARTKO, L.: Z tvaroslovía nárečia obce Trstené pri Hornáde v južnom Above. In: *Nové obzory*. 20. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1978, s. 337–354.
- BUFFA, F.: K charakteristike šarišských nárečí. In: *Studia Academica Slovaca*. 26. Prednášky XXXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Bratislava, STIMUL 1997, s. 206–213.
- BUFFA, F.: K charakteristike východoslovenských nárečí. In: *Nové obzory*. 9. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1967, s. 263–278.
- BUFFA, F.: Nárečie Dlhej Lúky v Bardejovskom okrese. Bratislava 1953.
- BUFFA, F.: Šarišské nárečia. Bratislava 1995.
- Dannyje Oblstatupravljenija Zakarpatskoj oblasti USSR. Užhorod 1970.
- DZENDZELIVSKA, N.: Slová z detskej lexiky v slovenských nárečiach na území USSR. – *Slovenská reč*, 39, 1974, s. 27–33.
- DZENDZELIVSKA, N.: Fonologický opis východoslovenských nárečí na území Zakarpatskej oblasti USSR. In: *Nové obzory*. 20. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1978, s. 287–307.
- DZENDZELIVSKYJ, J.: Konspekt lekcij z kursu ukrajinskoj dialektolohiji (č. I. Fonetika). Užhorod 1965.
- DZENDZELIVSKYJ, J. O.: Slovenské ľudové príslovía a porekadlá z dediny Turji Remety (Perečynský okres, Zakarpatská oblasť USSR). In: *Nové obzory*. 13. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1971, s. 285–297.
- KRAJČOVIČ, R.: Vývin slovenského jazyka a dialektológia. Bratislava 1988.
- LIPTÁK, Š.: K prízvukovým pomerom na rozhraní západoslovanského a východoslovanského jazykového územia. In: *Slavistické štúdie jazykovedné*. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1969a, s. 19–34.
- LIPTÁK, Š.: Lexika zemplínskych a užských nárečí vo svetle vzťahov k iným nárečiam a cudzím jazykom. In: *Nové obzory*. 22. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1980, s. 179–184.
- LIPTÁK, Š.: Príspevok k sotáckej problematike vo východoslovenských nárečiach. In: *Jazykovedný zborník*. 2. Venovaný prof. PhDr. Štefanovi Tóvikovi k šesťdesiatym narodeninám. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1969b, s. 13–23.
- LIPTÁK, Š.: Z výskumu východnej skupiny východoslovenských nárečí. In: *Studia Academica Slovaca*. 26. Prednášky XXXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Bratislava, STIMUL 1997, 214–220.
- Místopis a národnostní statistika obcí slovenských. (III. zkrácené a upravené vydání knihy prof. Dr. L. Niederla „Národopismá mapa a statistika uh. Slováků na základě sčítání lidu z r. 1900“.) Praha 1919.
- PETROV, A.: Příspěvky k historické demografii Slovenska v XVIII. – XIX. století. Praha 1928.

- SEMĽANOVÁ, M.: Pokus o vnútornú diferenciaciu zemplínskych nárečí. In: Nové obzory. 18. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1976, s. 371–378.
- Slovenské zahraničie (Časopis Domu zahraničných Slovákov), 1997, č. 9–10.
- SVETOŇ, J.: Slováci v Maďarsku. Príspevky k otázke štatistickej maďarizácie. Bratislava 1942.
- ŠTOLC, J.: Atlas slovenského jazyka. II. Flexia. Časť prvá. Mapy. – Bratislava 1981; Časť druhá. Úvod – komentáre. Bratislava 1975.
- ŠTOLC, J.: Slovenská dialektológia. – Bratislava 1994.
- ŠTOLC, J. a kol.: Atlas slovenského jazyka. I. Vokalizmus a konsonantizmus. Časť prvá. Mapy. Bratislava 1968.; Časť druhá. Úvod – komentáre – materiály. Bratislava 1968.
- TÓBIK, Š.: K charakteristike nárečia presídlencov z Nového Klenovca na Zakarpatskej oblasti USSR. – Jazykovedný časopis, 14, 1963, s. 46–56.
- TÓBIK, Š.: Východoslovenské nárečia. (Úvod do ich ďalšieho výskumu a štúdia.) In: Nové obzory. 7. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1965, s. 235–268.
- TURIS, J.: Kronika bez konca. Bratislava, Danubia print 1992.
- VÁŽNÝ, V.: Nárečí slovenská. In: Československá vlastivěda. 3. (Jazyk.) Praha 1934, s. 219–310.

Zur Charakteristik der slowakischen Mundarten in der Karpatenukraine

Ladislav Bartko – Natalija Dzendzelivska – Štefan Lipták

Im vorliegenden Beitrag wird eine kurze Analyse der Ergebnisse der Terrainforschung der slowakischen Mundarten in der Karpatenukraine gegeben. Die Autoren stellen fest, daß die Mundarten in allen 13 untersuchten Lokalitäten, wo ein zuverlässiges Material gewonnen werden konnte, bereits einen gemischten Typus darstellen, wobei der Charakter der Mundarten in 12 untersuchten Gemeinden ostslowakisch ist (mit den Elementen eines oder auch mehrerer ostslowakischer Mundartentypen); in einer Gemeinde (Klenovec) geht es um einen mittelslowakisch-ostslowakischen Typus (mit dem Übergewicht der ursprünglichen Westgerner-Elemente über den neugewonnenen Elementen, die für die Mundarten in der Ostslowakei charakteristisch sind). Aufgrund der Frequenz der Sprachelemente wurden diese Mundarten in 5 Mundartenuntertypen gegliedert. Außer den charakteristischen Merkmalen der einzelnen Untertypen wird im Beitrag insbesondere auf Interferenzerscheinungen hingewiesen, die ein Ergebnis der langjährigen intensiven Kontakte dieser slowakischen Mundarten mit den umgebenden ukrainischen (teilweise auch magyrischen und deutschen) Mundarten sind.